

Om PETER ADOLF HALL (1739 – 1793)
”Borås störste son” - ”Miniatymåleriets mästare”

Peter Adolf Hall – hur var han som konstnär och som människa?

Det här är mitt försök att svara på dessa frågor.

Peter Adolfs barndoms- och ungdomstid

Denna sommar förrättar Carl Linnaeus - på ”Riksens Högloflige Ständers Befallning” - sin ”Västgöta Resa”. På kvällen den 4 juli 1746 kommer Linnaeus och hans följeslagare fram till Borås. Skildringen av besöket i Borås, som avslutas på eftermiddagen följande dag, omfattar drygt fem sidor i Natur och Kulturs Klassikerserie Levande litteratur Carl von Linné Västgötaresa, Stockholm 1965. Det som är av intresse att citera i detta sammanhang är följande: ”Studerande voro här få eller inga, som höllos vid akademien; ty den idoge borgaren hade sett de studerandes trängsel i stiftet och därför lärt sina barn arbeta och handla, som aldrig gör något trångmål.” Låt oss genast konstatera att Peter Adolfs far, handelsmannen och rådmannen Petter Börjesson Hall utgjorde ett undantag. Han ville ge sina båda söner, Peter Adolf och dennes två år yngre bror, Birger Martin, en god utbildning. Kanske kan man rent av förmoda att Peter Adolf, då sju år gammal, såg Linnaeus och hans följeslagare, då de vandrade runt i Borås, där inte minst de tre färgerierna tilldrog sig dennes uppmärksamhet.

Den 27 augusti 1750 inträffade en sorglig händelse inom familjen Hall. Denna dag avled gossarnas mor, Eva Margareta Hall, vid endast 36 års ålder. För den elvaårige Peter Adolf och för hans två år yngre bror samt för systemen Eva Helena, endast sex år gammal, blev sorgen säkerligen stor och moderns tidiga död kan sannolikt ha fått en inte oväsentlig betydelse för hans utveckling.

Så inträffade ännu en händelse som skulle påverka det Hallska hemmet. Rådman Petter Börjesson Hall blev nämligen 1751 utnämnd till riksdagsman för Borås stad under riksdagen 1751-1752. Fadern for till Stockholm, troligen i god tid före riksmötets öppnande den 16 september, och då följde Peter Adolf och sannolikt också hans yngre broder Birger Martin med fadern till huvudstaden. Därifrån fortsatte sönerna till Uppsala där de togs om hand av sin morfar, rådmannen Adolf Wargentin. Under tiden fram till i april 1753 kan man förmoda att både Peter Adolf och Birger Martin bedrev studier under ledning av någon av morfadern anställd informator. Den 6 april detta år inskrevs den då fjortonårige Peter Adolf enligt Västgöta nations matrikel som student vid Uppsala universitet. Det är troligt att Birger Martin samtidigt inskrevs vid universitetet. Där skulle de komma att studera medicin och naturalhistoria under ledning av Carl Linnaeus åren 1753 till 1755.

Källan till ovanstående – från moderns död - är Seth Tingvalls artikel ”Peter Adolf Hall – om Borås störste son”, publicerad i Kulturhistoriska Föreningens Årsbok 1960, ”FRÅN BORÅS OCH DE SJU HÄRADENA”.

”Den Store Svenske Konstnären och Kongl Franske Målaren Herr Peter Adolf Halls Lefverne, af honom sielf egenhändigt författat i Paris år 1783”. Detta är titeln på den självbiografi som finns bevarad som avskrift på Handskriftsavdelningen på Uppsala Universitetsbibliotek, i S-L Gahm- Perssons samlingar (X 219). Ur denna väljer jag att här återge ett antal citat som bör kunna bidra till att belysa Peter Adolf Halls utveckling, främst till och som konstnär. Peter Adolf skriver enligt tidens sed i tredje person och han inleder med följande:

”Hall (Pierre Adolphe), Peintre du Roi et des Enfants de France, agreeerad af Kongl Målare och Bildhuggare Academien i Paris och ledamot av samma Kongl Academie i Stockholm.” Peter Adolf bekräftar också att han föddes i Borås den 23 februari 1739 och han talar om föräldrarnas namn och status med moderns ursprung som ”dotter till rådman Wargentin i Uppsala”. ”Där begynte han (1753 – årtalet dock inte angivet) sina studier tillsammans med sin Broder, nuwarande Doctorn och Provincial Medicus Birger Martin Hall”.

Peter Adolf nämner dock inget om moderns bortgång. Pappa Hall bestämmer 1755 att hans båda söner skall företa den resa som på denna tid var en förutsättning för en vårdad uppfostran. Hall beskriver detta så här. ”. . . Begynte uti sistnämnda stad sina studier till 1755 då han begaf sig med sin broder (. . . .) till Tyskland, under Magistern och sedermera Rectorens wid Skara Schola Lars Brismans upseende. Han (Brisman) continuerade sina studier uti Greifswald. Reste därifrån åt Berlin och Hamburg. Han war destinerad att studera Medicine och egentlige Natural Historien under den så wälförtienta och namnkunnige Von Linné (. . . .) Han fick tillfälle att under sin Tyska Resa och Herr Brismans ömma omsorg att lära Musique och Ritkonsten och blef af densamma så intagen att hwarken Förutsättningar eller flera mötande swårigheter kunde honom derifrån afwända.”

Måhända finner vi här några grundläggande förklaringar till hur Peter Adolf kom att utvecklas som människa och bli konstnär. Självständig och viljestark ville han själv fatta beslut om vad han skulle bli. Han vägrade att låta sig styras av faderns uttryckliga vilja att han skulle återvända till Uppsala och där fortsätta studierna i naturalhistoria och medicin. Birger Martin (1741–1815) gjorde däremot som fadern ville. Han blev så småningom en berömd läkare – eller som Peter Adolf skriver *Provincial Medicus* - i Västerås och han blev dessutom en framstående naturalhistoriker. Studiekamraten och Linné-lärjungen Karl Peter Thunberg uppkallade efter sin vän både ett örtsläkte, *Hallia aleata* och *Hallia cordata*, och en insekt, *Phalaena Tortrix Halliana*. (Biografiskt Lexikon öfver Namnkunnige svenske män, Stockholm.1876).

Tänk om mentorn Lars Brisman¹ hade fört dagbok under de fyra åren i Tyskland tillsammans med gossarna Hall! Tyvärr – trots god hjälp från Sven-Olof Ask, forskningsbibliotekarie på Stifts och landsbiblioteket i Skara och – genom hans förmedling – med forskaren Hanna Östholm, vid Avdelningen för vetenskapshistoria på Uppsala universitet även som genom kontakter med Landsarkivet i Göteborg, där Skara läroverks arkiv är deponerat – har det dock inte gått för mig att få fram något belägg för att Brisman skulle ha skrivit dagbok under Tysklandsåren.

¹ ”Magister Lars Brisman var son av prosten Johan B. i Larf, född d. 11 febr. 1726. . . . gjorde en utrikes resa 1755 och vistades 7 år dels i Greifswald, dels i Berlin och Hamburg; återkom 1762 och fick magisterbref från Greifswald 1763; . . . konrektor 1775; rektor 1788 (vid Skara Schola). Död ogift på Furskogen d. 19 febr 1793”. (Ur Skara stifts herdaminne af Joh. W. Warholm, 1871 års upplaga.)

Studieåren i Stockholm

Hall skriver vidare i sin självbiografi: ”År 1759 kom han tillbaka till sitt Fädernesland, blef (i Stockholm, då 20 år) bekant med nuvarande Professor och förste Bildhuggaren Sergell genom hwilkens vänskap han fick rita under ett års tid uti afledne Hr Larcheveques attelie.” Hall var också mycket musikalisk och han hade sannolikt haft planer på en karriär som musiker, men man kan förmoda att kontakterna och vänskapen med Johan Tobias Sergel – vilka kom att vara livet ut - hade avgörande betydelse för Halls val av konstnärsbanan.

Självbiografien fortsätter: ”. . . tills han änteligen want den Lyckan, att hos vår namnkunnige Hof Intendent Gustaf Lundberg blifva som Eleve antagen. Uti denna Schola fick han (från 1760) copiera Excellente Originaler, och (blev) till att måla efter naturen encouragerad. Inom få år hade hans gjorda framsteg åstadkommit uppmärksamhet hos Herr Öfverintendenten Baron Adlercrantz (Adelcrantz, Göran Josuah (1716-1796) hwars största nöije är att prevenera och uppmuntra unga ämnen som idka någon af de fria Konster. Genom bemålde Herr Barons protection fick han den nåden att till Pastel måla Deras Kongl Högheter, Hertigarna af Södermanland och af Östergjöhland. För att göra sig mera wärdig den Stora Nåd och upmuntran som han niutit wid Kongl Hofvet, fattade han det beslut, att resa till Paris, hwilket han fullbordade 1766.” Hall var då 27 år.

Pierre Adolphe Hall i Paris

Uppenbarligen känner sig Peter Adolf eller rättare Pierre Adolphe – som han benämns i Frankrike – nu mogen som konstnär och betraktar sig själv som mycket skicklig miniatyrmålare redan vid sin ankomst till Paris. Han gör en blixtrande karriär och blir snabbt en etablerad konstnär där. Så här skriver han om detta i självbiografien: ”Den goda grund han hade lagt uti sin Konst i sitt Fädernesland gjorde att han wid sin ankomst uti Frankrike ej fann någon medtäflare uti miniatyr målning. Blef straxt kallad till Kongl Hofwet uti Versailles för att måla dåvarande Dauphin samt dess Bröder Comte de Provence och Comte D’Artois, hwilket skedde så till niöjes, att han bekom titull af Peintre des Enfants de France. Ett mera fritt sätt att måla Miniature än den före brukliga punkter målningen, tillwant honom sin Agreement wid Kongl Målare Akademien 1769. Hall var då 30 år. 1774 blef han antagen till ledamot uti samma Kongl Academie uti Stockholm.”

Peter Adolf hade under fyra år i Tyskland säkert lärt sig god tyska men hur var det med franska språket? Min bedömning är att han under åren i Stockholm, 1759 – 1766, levde i miljöer där han dagligen hörde franska talas och att han helt enkelt blev nödsakad att tillägna sig också franska. Hr Larcheveque (Larchevèque, Pierre Hubert, 1721-1778), den franske bildhuggaren som var verksam med att försköna Stockholms slott tillsammans med sin medarbetare, bildhuggaren Johan Tobias Sergel (1740-1814), talade förvisso inte annat än franska, vilket måste ha ställt särskilda krav på hans elever i teckning. Den framstående pastellisten Gustaf Lundberg (1695-1786), hos vilken Peter Adolf var elev i drygt fem år, hade varit verksam i mer än 25 år i Paris. Där hade han också blivit invald i den Kungliga Franska Konstakademien. Både Lundberg och de förnåma gästerna i hans ateljé, såsom Konstakademiens preses, baron Adelcrantz, talade nog gärna enbart franska med varandra. Vid hovet talade man mest franska. Kronprinsen, den blivande Gustaf III, korresponderade dessutom huvudsakligen på detta språk. Man skulle kunna säga att Peter Adolf under åren i Stockholm ’växte upp’ i en franskspråkig miljö och därigenom lade han en god grund för att klara det svåra franska språket.

Blixtrande, snabb karriär i franska huvudstaden

Man kan fråga sig hur denne 27-årige boråsare kunde göra en så blixtrande, snabb karriär i Paris. Svaret torde vara att han med största sannolikhet fick god hjälp av två framstående svenskar verksamma i Paris. Den ene av dem var Svenske Kungens Ambassadör vid hovet i Versailles, greve Gustav Philip Creutz (1731-1785), nytilträd år 1766 men som redan tidigare hade goda kontakter där både vid hovet och i ledande kretsar i Paris. Det var hos honom som alla nyanlända svenskar sökte audiens vid sin ankomst till Paris. På så sätt blev greve Creutz bekant med miniatyrmålaren Hall och kanske fick han också intressant information genom denne om livet i Stockholm. Det finns dock inget belägg för att Hall senare skulle komma att umgås med Creutz, vars protegé var den kompositör som skulle bli Halls mycket gode vän, André Modeste Grétry.

I det vackra bokverket Comte de Creutz. *La Suède & les Lumières. Lettres de France d'un Ambassadeur à son Roi (1771-1783) Correspondance établie, présentée et annotée par Marianne Molander Beyer, Michel de Maule, Paris 2005 och omtryckt 2012*, finns i introduktionen ett kapitel med titeln "Ambassadörens gästfrihet" där allt detta bekräftas. Marianne Molander Beyer skriver där, jag citerar och översätter till svenska: "Hans (greve Creutz) hem var alltid öppet för de talrika konstnärer och unga svenska adelsmän som kom till Frankrike för att söka sin lycka eller för att skaffa sig en fransk utbildning. Låt oss nämna Pierre Adolphe Hall, Elias Martin, Johan Tobias Sergel. . . ." (s XXVIII).

"Bland konstnärerna får man heller inte glömma 1700-talets mest framstående miniatyriste, Pierre Adolphe Hall (1739-1793). 1766 begav han sig till Paris där han blev elev till Roslin; liksom de andra konstnärerna i den svenska kolonin, integrerade han sig med stor lätthet i de olika parisiska miljöerna, där hans anseende växte snabbt. På tre år lyckades han att uppnå första rang som Frankrikes porträttmålare. Han blev 1769 agreeerad i Kungliga franska konstakademien och utnämnd till Kungens Målare." . . . Egendomligt nog nämns aldrig namnet Hall i Creutz brev. Gunnar Castrén som ägnade anmärkningsvärda studier åt Creutz liv och verk, tror att denne knappast uppskattade att se både Hall och Lafrensen (svensk konstnär verksam i Paris ungefär samtidigt som Hall) glömma sitt fädernesland och tala om Sverige med ett visst förakt." (s XXXI-XXXII).

Den andra personen som kom att betyda särskilt mycket för Pierre Adolphe var den framgångsrike porträttmålaren Alexander Roslin (1718-1793). Verksam i Paris sedan 1752 hade han redan på hösten 1753 blivit invald i Kungliga Franska Akademien för Målning och Skulptur. Där blev han en aktiv ledamot med olika uppdrag. Det var också Roslin som introducerade "Le Sieur Pierre Adolphe Hall, Suédois, né à Boräus" för Franska Konstakademien den 29 juli 1769. Det var då som Hall – 30 år gammal - vann sitt "agrément". Därigenom blev han också behörig att delta i Academiens vart annat år återkommande "Salon du Louvre", vilket blev av största betydelse för hans framgångar. Den första "Salon du Louvre" i vilken Hall deltog var år 1769. I kritiken från denna salong skrev den store filosofen och encyklopedisten Denis Diderot (1713-1784) – som tillika var en fruktad kritiker – i den välrenommerade tidskriften *Mercure de France* i oktober 1769 följande (s. 186):

"Alla dessa (porträtt) av M. Hall är av den största skönhet; de är utförda på ett helt annorlunda sätt än det vilket miniatyrmålarna har för vana att använda; man ser där ingenting av pointillé-teknikens trötthet; ingenting av osäkerhet, ingenting av möda;

penselföringen är fri och handlaget generöst som hos en historisk målare; hans huvuden är också korrekt tecknade och hans stoffer återges med lika mycket smak som lätthet. M. Hall, ännu mycket ung, visar den största talang i en ålder då andra ännu inte inger förhoppningar och kan betraktas som miniatyrmåleriets Van Dyck.” Denna text finns återgiven – på franska – i *Almänna Tidningar*. Stycket 62. Stockholm, den 28 Sept. 1771, s 248.

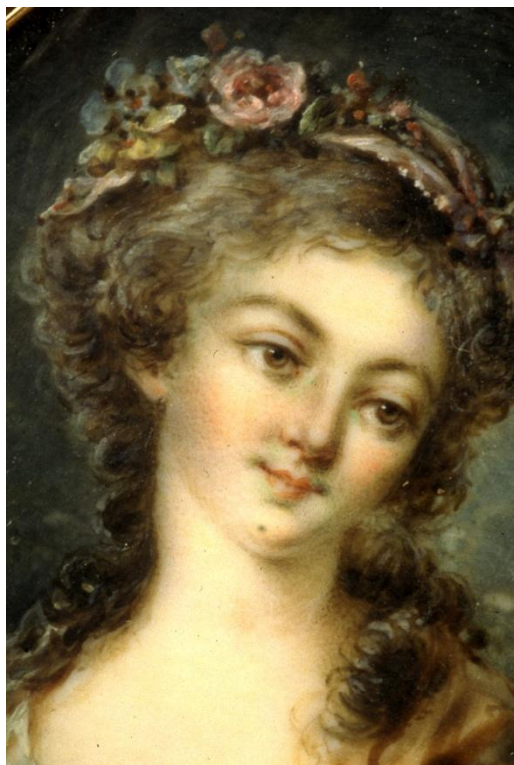

Alexander Roslin

Oval 31 x 25 mm, signerad *hall*
Miniatyr på elfenben, Musée du Louvre,
inv RF 5027

(Tillstånd till återgivning erhållet år 2007 för Hall-artikel i *Fässingen*, årgång 50.)

Hall berättar också att ”Wid Dauphins Biläger (bröllop) 1770 blef han utsedd till att måla det Portrait, som skickades till presente åt Printsessan uti Vien. Samma heder har han niutit wid de twänne sednare Printsarnas Biläger.” Så här fortsätter Pierre Adolphe i sin självbiografi från år 1783 ”Öfwertygad om den sanningen att miniature målning ensam ibland förminskar idéerna och gör ens målnings sätt smått och torrt, har han alla år ansett oundgängligt att måla flera Portraiter uti Pastel, äfwenledes har han målat flera stycken uti emaille. . . . Flera af dess försök uti Oljefärg, Pastel, Miniature och Emaille hafwa såsom Fantaisie-stycken fått rum uti de bästa Cabinetter. Han har upöfwat sig uti sin konst på egen bekostnad utan någon pension.”

”Tête de fantaisie” – Fantasihuvud - detalj

(Privat ägo)

Miniatyr på elfenben, oval 45 x 36 mm

Hall målade fantasihuvuden i olika omgångar mellan 1785 och 1786.

Må detta belysa hans karaktär och hur han ser på sig själv som konstnär – han vill inte låta sig försteltnas i ett enda manér.

Pierre Adolphes giftermål

Så här avslutar Pierre Adolphe Hall denna självbiografi: ”Är gift sedan 1771 med Marie Adélaïde Gobin, systerdotter till den berömda Kongl Målaren Oudrij, med hwilken han äger fyra barn, tre döttrar och en son. Hans wistande har alltid varit i Paris sedan han utreste ifrån sitt Fädernesland för hwilket han är uplifwad af den ömmaste kärlek och tacksamhet. ” (Gahm Persson) Det var i samband med sina uppdrag på slottet i Versailles som Hall kom att besöka det närbelägna *Café Gobin* eller *Caffé de la Cour* – populärt bland hovets folk. Där blev han bekant med innehavaren, en förmögen kolonialvaruhandlare, Monsieur Gobin. Dennes hustru var nära släkt med den berömde djurmålaren Jean Baptiste Oudry (1686-1755). Makarna Gobin hade två döttrar av vilka den äldsta, Marie Adélaïde, född 1752, skulle bli Madame Hall. Hon var 19 år och han 32 när de gifte sig i katedralen i Versailles den 23 april 1771 efter en förlovningstid om drygt ett år.

Madame Hall

Oljemålning, troligen omkring 1778.

Babyn som hon ger bröstet bör då vara Adolphine, född 12 juni 1777.

Borås Konstmuseum, inv MCB 3561. Donation. 1973.

De nygifta makarna installerade sig i Pierre Adolphi's ungarlsvåning, rue Neuve des Bons Enfants, belägen vid bortre ändan av Palais Royals trädgårdar, men ändå nära Louvren. 1781 flyttade makarna Hall och deras tre döttrar, Adèle (född 1772, med faderns konstnärliga talanger och blivande målare), Lucie (född 1774, musikaliskt begåvad som sin far och blivande skicklig pianist) och Adolphine (född 1777) samt den lille gossen Adolphe (född 1780) till en större och elegantare våning invid den mycket närbelägna Place des Victoires. Här får Pierre Adolphe tillfälle att vidare utveckla sin "sociabilité". Han är en sällskapsmänniska. Makarna Hall samlar här regelbundet sina vänner bland konstnärerna och inom musikens värld till vad man kallar "La Petite Académie" - "Den Lilla Akademien". Där samlas man med sina familjer till ofta återkommande sammankomster där man umgås, diskuterar barnuppfostran och andra aktuella frågor och musicerar. Pierre Adolphe spelar gärna flöjt, solo, i duo eller i kvartett, så småningom ackompanjerad av sin dotter Lucie på hennes forte-piano. Döttrarna sjunger tillsammans med dottrarna till gode vännen, André Erneste Grétry, (belgare, 1741-1813), tidens mest berömde operakompositör, som ovan nämnts tillika protegé till greve Creutz.

Musikervänner i denna krets är också de tre pianokompositörerna Pleyel, (Ignas Joseph, österrikare, 1757-1831, lärjunge till Haydn, kapellmästare i Strasbourgs domkyrka intill revolutionen), Paisiello (Giovanni, 1741-1815, från Neapel, produktiv operakompositör) samt Pierre Adolphi's trogne vän, Ferrari. Den sistnämnde blev också Lucies pianolärare. Konstnärsvännerna är många av de framstående samtida konstnärerna såsom Alexander Roslin och dennes hustru, konstnärinnan och tillika akademiledamoten Marie Suzanne Giroust. En annan av de få kvinnliga

konstakademiledamöterna, tillika goda vännen, var Elisabeth Vigée Le Brun som kom att återge drag av döttrarna Adèle och Lucie i ett av sina konstverk, "La Paix ramenant l'Abondance". Konstnärsvänner i "Den Lilla akademien" var också Jean-Honoré Fragonard, Joseph Vernet, Hubert Robert, Jean-Baptiste Greuze och skulptören Augustin Pajou, som kom att göra byster av både Pierre Adolphe och hans maka. Här ingick också gode vännen Johan Tobias Sergel då han var på besök i Paris.

Ung flicka i landskap

Miniatyr på elfenben, 73 mm i cirkelform. Signerad *hall*

Detta är det första förvärvet som Borås stad gjorde för det som skulle komma att 1976 bli Hallrummet på Borås Konstmuseum, inv H 1.

Förvärv genom Bukowskis 1949 (DK § 179/49)

Den första svenska konsthistoriska studien om Hall

Den – man skulle kunna säga – första studien på svenska om Peter Adolf Hall skrev Oscar Levertin (1862 – 1906) i sitt verk "Niclas Lafrensen d.y. och Förbindelserna mellan svensk och fransk målarkonst på 1700-talet. Konsthistorisk studie", Idun, Stockholm, (obs! upplagan 1899).

Avsnittet om vår huvudperson börjar på s 52 med följande ord: ". . . Från dessa sista föga märkliga eller kända konstnärer är det en glädje att öfvergå till en stor artist och en solig välkänd typ som P.A. Hall, vid sidan av Roslin den ojämförligt mest berömda af alla svensk-franska konstnärer. "Levertin beskriver, liksom Diderot här ovan, Halls nyskapande teknik i miniatyrmåleriet (s 58) och skriver på nästa sida följande: " Det fins arbeten af hans hand, i hvilka sidenet i sina skiftningar och glansen af perlor och smycken äro skildrade med en delikatess som är oöfverträfflig, men hvilka dock knappast kunna fritagas från ett drag af skönmåleri. Det gäller framför allt en mängd porträtt af unga damer, och konstnären visar sig i dessa verk som den mest intagande af

kavaljerer, hvilkens smicker är för vackert och elegant för att man skulle kunna harmas däröfver, men något af smicker ligger likväl öfver dessa ansikten med deras stereotypa leenden. Det berömda och förtrollande porträttet af grefvinnan Egmont kan kallas typiskt för denna grupp af Hallska verk. . . . En långt friare behandling, suveränare i alla uttrycksmedel präglar senare verk af Hall, framför allt sådana som utförts för artistkamrater utan baktanke på beställarne. Då för Hall penseln med utomordentlig dristighet, fonderna strimmas i gouache med den bredaste fart och ansiktsuttrycken sjuda af liffullhet. Prof på denna äkta, stora Hallska stil lämna framför allt det härliga sjelfporträttet i vårt museum, den briljanta bilden af Sergel och copiorna darsammastädes efter Van Dyck och Mierevelt. "

Porträttet av grevinnan d'Egmont (bokstaven "g" uttalas inte, har jag fått lära mig av en ledande museiman på Nationalmuseum) förtjänar några närmare kommentar. Kronprins Gustav kom till Paris vintern 1771 och blev där bekant med (och förtjust i) denna dam med alla dessa fina namn, Sophie Jeanne Armande Élisabeth Septimanie de Vignerot Du Plessis-Richelieu, Comtesse d'Egmont. Det var i hennes loge på Operan i Paris som Gustav satt den 1 mars 1771 då ambassadör Creutz kom med budskapet att hans far, kung Adolf Fredrik, hade avlidit. Hall kände sig uppenbarligen mycket hedrad då han sommaren 1773 fick grevinnans uppdrag att måla hennes porträtt som miniatyr vilket hon sedan skickade till brevvännen på Stockholms slott. På bilden håller hon dennes senaste brev i handen. Hall både signerar och daterar detta verk: "hall suédois 1773". På baksidan finns uppgifter om denna dams alla många och fina namn och titlar och avslutningsvis står det: "Peint à Paris par hall suédois, Peintre du Roi et des Enfants de France ce 1er juillet 1773." Miniatyren finns nu på Nationalmuseum, inv NMB 158.

Hall på höjdpunkten av sin karriär

När Pierre Adolphe skriver sin självbiografi i Paris år 1783 – 44 år gammal - kan man säga att han befinner sig på höjdpunkten av sin karriär.

Här återges ytterligare några omdömen om Peter Adolf Hall. ". . . Med en liten respenning begaf han sig 1766 till Paris, der han med största välvilja togs emot af Roslin. Här vann han inom kort stort anseende för sin utomordentliga skicklighet. Den väl underrättade Lidén skrifver i bref 1770, att Hall efter allmänt intyg ej egde sin like i miniatyrmålning och målade alla dauphins porträtt som skickades till Wien. Denne Hall, rådmansson från Borås, är tillika en af tidens mera tilltalande personligheter, en fint konstruerad natur med ganska rika musikaliska anlag och icke ringa intelligent begåfning, hvilka i ungdomen utvecklats genom vetenskapliga studier, kontemplativ, drömmande, känslig och opraktisk. Med allt detta en ömtålig natur, menskligt att tala, alltför spröd för de hårdhända öden, som träffade honom under hans sista lefnadsår. Under den svåraste revolutionstiden drefs han bort ur sitt franska hem, att söka arbetsförtjenst i främmande land. Småningom, bruten af ohelsa och motgångar dog han i Liège 1793. . . ." Det är författaren Carl Magnus Carlander (1837-1911) i sin skrift "Miniatyrmålare i Sverige", Gernandts Förlag, Stockholm, 1897 (s 31-33) som ger ovanstående omdömen om Peter Adolf Hall.

Halls konstsamling

Hall hade sannolikt redan tidigt under sin tid i Paris börjat förvärva verk av de stora konstnärer som han mest beundrade och som han hade som förebild när han målade. Bevis för att så måste vara fallet utgör den av Hall upprättade: "Förteckning över mina tavlor i olja, pastell, gouache, akvarell och miniatyrer som utgör mitt Tavelkabinett med priserna som dessa har kostat mig, 1778, den 10 maj." Förteckningen finns i privat ägo

i Frankrike.

En nutida röst om Hall

Denna tavelkabinettförteckning återges i den moderna biografien om P A Hall, nämligen: "Pierre Adolphe Hall 1739-1793 Miniaturiste suédois. Peintre du Roi et des Enfants de France", Régine de Plinval de Guillebon, Éditions Léonce Laget, Paris, 2000. Detta vackert illustrerade bokverk, tryckt i 600 exemplar, finns endast på franska. "Cabinet de Hall" - "Halls tavelkabinett" återges här i sin helhet i Annexe IV (s 161-165). Förteckningen omfattar 87 verk - dock inga miniatyrer. Listan på konstnärer upptar namn som Chardin, Fragonard, Greuze, G Lundberg, Rembrant, Robert, Rubens, Ruysdael, Van Dyck och Watteau och många fler. Många av dessa konstnärer var förebilder för Hall i hans måleri, särskilt de båda sist nämnda. Det förhållandet att Hall anger priset på varje förvärv kan måhända ses mot hans bakgrund som son till en handelsman i Borås.

Madame le Docteur ès lettres, Régine de Plinval de Guillebon är ättling till Adèle Hall – den äldsta dottern. I förordet till hennes bokverk skriver Bodo Hofstetter, doktor i konsthistoria ". . . att Hall naturligt återger glansen av siden och satin, skiftningen i föränderliga stoffer, lättheten i ett muslintyg eller skimret hos ett pärlhalsband så att man skulle vilja vidröra det med sina fingrar. Det är denna bredd i penselföringen som får den store specialisten på miniatyrmåleri Léo R Schidlof att i Hall se en föregångare till impressionismen. . . "

Denna biografi har varit en ovärderlig källa för undertecknad, alltsedan jag förvärvade den i förlagets lilla bokhandel på No 89, Rue de Bonaparte i Paris våren 2001. Alldeles särskilt betydelsefull har jag funnit vara den "Catalogue raisonné", betecknad "essai" – "försök", vilket författaren utförligt motiverar i introduktionen till sin "Konstkatalog". Denna omfattar flertalet av verken i Hallrummet på Borås Konstmuseum, dock inte alla. Varför? Jo, exempelvis ett av dessa – "Gammal mans huvud. Studie", inv H 7" - anser Madame de Plinval – har hon berättat för mig – torde i stället vara utfört av Halls mycket gode vän, Fragonard. Åtminstone ett av de andra verken, det senast förvärvade från 1976, bedömer hon inte med säkerhet vara utfört av Hall och därför finns det inte med där. Ett kapitel är betecknat "Kopior, repliker och förfalskningar". Det är intressant att notera att Hall nästan aldrig daterade sina verk och det var ganska sällan som han signerade dem. Förfalskningar är – skriver Madame de Plinval - alltid signerade. Under sin forskningsresa i Sverige år 1997 besökte Madame de Plinval de Guillebon även Borås och Borås Konstmuseum har hon berättat för mig. Hon blev överväldigande förtjust i Konstmuseets vackra Hallrum och dess fina samling av hans verk (Sic!) Den som själv närmare vill studera denna biografi om den store Borås-sonen Peter Adolf Hall rekommenderas att besöka Västgötarummet på Borås Stadsbibliotek. Där finns ett exemplar av bokverket med alla dess 250 illustrationer, varav 90 i färg. Stadsbiblioteket inköpte detta hösten 2003 för Västgötarummet. Detta vackra bokverk har tyvärr aldrig översatts till svenska och utgivits här. Det är numera utgången från förlaget.

Hall under de bästa åren i Paris

Ett mått på hans framgång ger Herman Lindqvist i sitt verk "Revolution", Bra Böcker, 1989, i kapitlet om "De svenska konstnärerna i Paris". Lindqvist uppger att Halls årinkomst kunde uppgå till mer än vad von Fersen fick som överste för Royal Suédois och att Halls årsinkomst kunde försörja 125 vävarfamiljer (s 33, där en bild av Halls förnåma miniatyr från 1773 av grevinnan d'Egmont också återges.) På Nationalmuseum i Stockholm, i Konstnäsarkivet, dossier Hall, finns den "Räkenskapsbok" som Madame Hall upprättade över de verk som maken utförde åren 1782 till 1787, med namnen på de

förevigade personerna och de priser som verken betingade. Boken med räkenskaperna är infogad i ett av de två vackert inbundna banden med P A Halls familjekorrespondens varom berättas här nedan. Det må konstateras att makarna Hall synes ha levt ett liv som inte präglades av sparsamhet. Pengarna försvann snabbt. Detta kan kanske vara ett bidrag till beskrivningen av Halls karaktär som människa.

Äktenskapet mellan Pierre Adolphe och hans maka Adélaïde

Detta ger också anledning till att ställa frågan hur förhållandet var makarna Hall emellan. Man kan konstatera att de var helt olika till sina karaktärer. Pierre Adolphe var först och främst konstnärsnaturen som trots väntande uppdragsgivare kunde försvinna hemifrån. Han ville vara för sig själv och då gav han sig ut att promenera ensam och njuta av naturen. Eller också kunde han ge sig i väg för att träffa sina närmaste vänner. Vid tiden för raphönsjakten kunde han vara borta flera dagar i följd. Allt detta förvisso till hans makas stora irritation. Madame Hall var en äkta livsyrr parisiska med behov av lyx, hyllning och umgänge. Båda hyllade Rousseaus doktriner och Madame Hall ammade sina barn, något då mycket ovanligt i deras kretsar. Hon var också alltid en god mor för barnen. Trots motsatta uppfattningar och vissa tvistigheter synes det dock aldrig ha lett till direkt brytning makarna Hall emellan. I den här ovan nämnda räkenskapsboken som Madame Hall förde åren 1782 – 1787 över Halls verk, finns också infogat ett avsnitt med Madames ”Réflexions sur le bonheur en ménage” – ”Reflektioner över den äktenskapliga lyckan”. Madame Hall skriver i dessa reflektioner, daterade januari 1787 – då hon var 35 år och maken 48 år - bland annat så här: ”. . . Jag har sedan sexton år offrat allt för att förtjäna min mans förtroende. Jag har fyra barn som jag avgudar. Jag har ammat dem. Oavlåtligt frågar jag min käre Hall, hur jag skall vara och hur jag skall uppföra mig för att fästa honom vid mig och vid mina barn. Alltid bedyrar han, att han inte har något att förebrå mig. Nåväl, han är ändå nästan aldrig hemma, försummar sina göromål, är alltid ute, jag vet inte var, har tusen skulder, som gör mig förtvivlad och vilkas upphov jag inte känner. . . ”. Detta utdrag på svenska är taget ur Borås Konstmuseums lilla skrift ”P. A. Hall Peintre du Cabinet du Roi 1739 – 1793”, Text: Kerstin Hagsgård, Alfredsson Offset, Bollebygd, 1989 (s 3). Må det här förtydligas att ”Peintre du Cabinet du Roi” betyder målare med tillstånd att måla i kungens tavelkabinett. Hall var ”Franske kungens och kungabarnens målare”, något som han var mycket stolt över.

Madame Halls reflektioner över äktenskapet återges i dess helhet på franska av Karl Asplund i ”P.A. Hall Sa correspondance de famille” (s 15-16), d v s i den vackra brevboken från 1955, om vilken det berättas utförligt här nedan. Asplund ger i detta avsnitt (s 17 ff) sin syn på relationerna mellan makarna Hall och på deras olika karaktärer.

Den första biografien om P A Hall av Frédéric Villot från 1867

Vad kan Frédéric Villot, generalsekreteraren för de kejserliga muséerna i Frankrike, ha att förtälja om Pierre Adolphe Hall som människa och som konstnär i den första biografien om denne: Villot, F. ”HALL Célèbre miniaturiste du XVIIIe siècle. Sa vie, ses oeuvres, sa correspondance.” Paris 1867, tryckt i 130 numrerade exemplar? Ja, det kan man fråga sig. Låt oss genast konstatera att Villot inte är helt trovärdig som källa då det gäller uppgifterna om Halls svenska ursprung. Villot återger den berättelse som Halls yngsta dotter Adolphine (Mélanie Isabelle, 1777 – 1852) själv nedtecknade eller till största del dikterade för sin systerdotter Madame Ditte, (död i början av april 1921). Denna dam var född Lucie Garnier och var barn till Lucie – pianisten, makarna Halls dotter nr två. Villot fick tillgång till detta material hos sistnämnda dam under sitt arbete med biografien och han återberättar detta till synes okritiskt. Adolphine, Halls tredje

dotter, gifte sig aldrig. Hon bodde under många år, ända till sin död, hos systerdottern. Madame Ditte noterade noggrant allt som hennes moster berättade för henne och hon bevarade sedan noga dessa biografiska anteckningar om Hall och hans liv. Dessa har sålunda varit källan både för Villot och hans biografi från 1867 och för Vauthier, Gabriel. Denne publicerade en liten skrift på 17 sidor, betitlad ”La Famille du miniaturiste Hall. Souvenirs d’une aïeule 1700 – 1789”, Versailles, 1922. Låt oss bortse från att Adolphine uppenbarligen har velat försköna Pierre Adolphes svenska ursprung – det lät väl lite finare med att dennes far var Kungl Livmedicus och att denne också blev adlad. Sonen var alltså enligt Villot född i Stockholm. Den lilla staden Borås var väl något helt okänt för fransmännen. Uppgiften att Peter Adolf enligt faderns önskan och planer skulle bli läkare var dock helt korrekt.

Villot till heder – presentationen av Halls familjekorrespondens

Det som enligt undertecknad bör lända Villot till heder är hans presentation av Peter Adolf Halls korrespondens med sin familj. Madame Ditte ställer välvilligt hela Halls voluminösa korrespondens till Villots förfogande. Denne konstaterar att man borde upprätta ett inventarium över alla dessa brev, de flesta daterade 1791 till 1793, och att återge de brev som så målande beskriver människan och som uppenbarar hans karaktär - med utdrag ur alla avsnitt som rör de sköna konsterna. Villot återger i sin biografi tre brev i dess helhet och 43 med utdrag eller endast ort och datum och adressat (Kapitel II, s 35 – 56).

Karl Asplund återupptäcker Halls familjekorrespondens

Det var tack vare Villots uppgifter om Halls korrespondens som fil dr Karl Asplund², en av de största kännarna av Peter Adolf Hall och hans verk och historia, fick kännedom om existensen av denna brevsamling. Detta framgår av en artikel i Dagens Nyheter – varav delar återgavs i Västgöta-Demokraten den 4 november 1950, rubricerad ”P.A. Halls originalbrev – dr Asplunds finaste fynd”. Där kan man bland annat läsa följande.

”Fil.dr Karl Asplund är i besittning av miniatyrmålaren P.A. Halls originalbrev och kommer i sinom tid att ge ut dem – om inte förr så när han blir gammal och pensionerad. Dr Asplund betecknar i DN åtkomsten av Halls brev som sitt roligaste fynd. Jag var i Paris, berättar han, på jakt efter en samling brev, skrivna av boråsaren Peter Adolf Hall, 1700-talets främste miniatyrmålare. Breven i fråga hade han skrivit till sin familj under revolutionen, sedan han lämnat den franska huvudstaden. Jag visste att breven existerade, ty utdrag ur dem hade publicerats på 1860-talet. (. . .)

Så nån gång på 30-talet kom jag ner till Paris och hade då fått besked om att breven i fråga skulle finnas hos Halls dotterdotter i S:t Cloud. Jag kom också i kontakt med damen i fråga. (. . .) Vad hon visade mej var inget annat än kopior, från 1800-talet. (. . .) Jag höll just på att säga adjö (. . .) då det kommer en herre på besök. (. . .) Vi hälsade och jag berättade att jag var där för att studera Hallbrev – de närvarande såg inte glada ut men det gjorde den lille herrn, som genast blev förfärligt förtjust oh hoppade och förklarade: Originalen! Men de ligger ju hemma hos mej, i Versailles. (. . .) Och där var breven. Sen blev det mycket besvärligt att förvärva dem, men det är en annan historia. Det gick emellertid tack vare den store konstsamlaren Sten Westerberg. Breven är alltså i gott förvar. Inte minst i Borås, där P. A. Hall-intresset är stort, sedan staden förvärvat en rad miniatyrmålningar av Borås genom tiderna störste konstnär, torde man

² Fil dr Karl Asplund föddes 1890 och dog 1978. Han var verksam vid Bukowskis konsthandel i Stockholm från 1916, som dess verkställande direktör 1929 – 1953 och därefter medarbetare till 1961. Asplund var också skald och är väl för oss lite äldre mest känd för dikten Hjältarna.

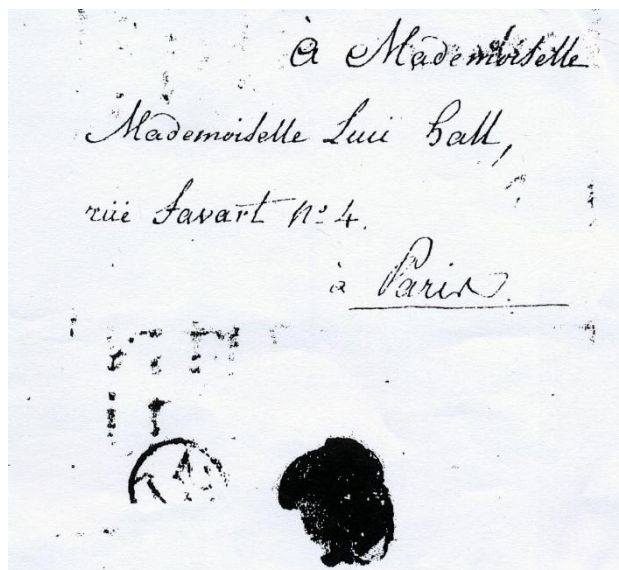
otåligt vänta på att bli delaktig av dr Asplunds fynd.”

P.A. Hall Sa correspondance de famille, publicerad 1955

Breven publicerades fem år senare i en vacker skrift ”P.A. HALL Sa correspondance de famille”, Éditée par Karl Asplund, Nationalmuseum Nr 2, Stockholm, 1955. Detta vackra bokverk är tillägnat M. Sten Westerberg ”Temoignage de respectueuse reconnaissance”. Westerberg hade något tidigare donerat breven till Nationalmuseum. Intressant att notera är att Borås stad bidrog till tryckningskostnaderna för boken. Verket inleds med en mycket intressant och lång introduktion av Karl Asplund. Allt är på franska. Här är nu dags att konstatera att Asplunds bokverk endast återger alla dessa brev i form av maskinskrivna avskrifter.

Ett av Halls brev i original

Hur gärna skulle man inte vilja läsa något av Halls brev i original så att man själv kunde se hur Peter Adolf Hall skrev! Det är mig därför en glädje att här kunna återge dels brevomslaget till ett av dessa brev, dels två utsnitt tagna ur det brev som finns inne i detta brevomslag – på tidens sätt hopvikt och förseglat med ett lacksigill. Det första utsnittet innehåller brevens ingress och sedan kommer utsnittet med den avslutande delen av brevet. Utsnitten är faksimil efter fotografi av hela brevoriginalet, gjort av Nationalmuseums fotograf. Dessa utsnitt fanns med i en artikel om P A Hall i Fässingen, Årgång 50, 2007. Brevomslaget har däremot aldrig tidigare publicerats.

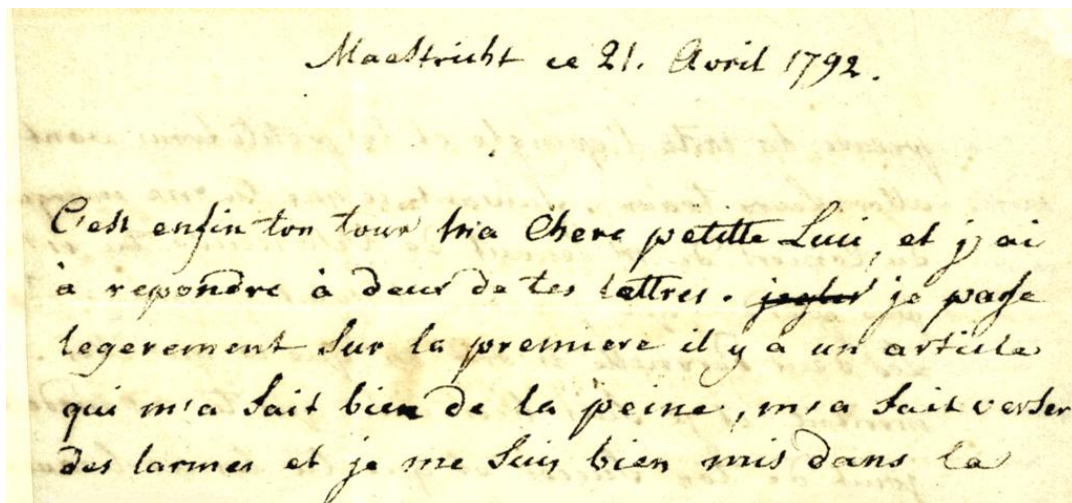
Brevet är adresserat på tidens sätt, hopvikt med lacksigill som försegling
”À Mademoiselle Luci Hall, rue Favart No 4 à Paris” Hit hade familjen Hall flyttat någon gång ganska snart efter revolutionen. De blev då nästan grannar med gode vännen, operakompositören Grétry och hans familj.

Bild på gatunamnskylden, tagen vid besök i Paris i maj 2008. Huset där Madame Hall bodde med sina barn finns inte kvar. Alldeles i närheten ligger Opéra Comique. Närmaste tvärgata heter Rue Grétry, namngiven efter Halls gode vän, André Ernest Grétry, kompositören av komiska operor då på modet i Paris.

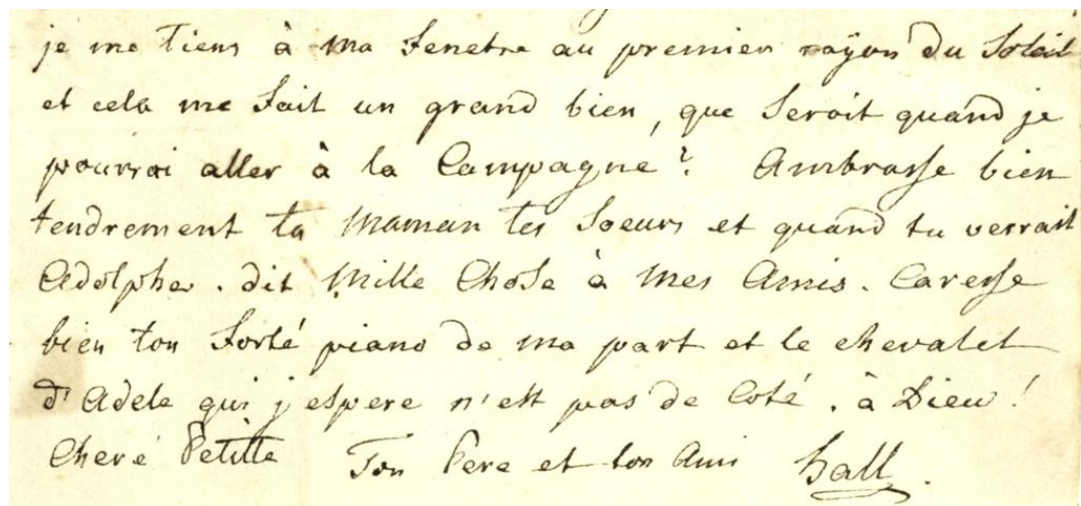
Villot om Hall och dennes franska

Frédéric Villot ger i sin biografi (s 36) följande intressanta omdömen om Halls handstil och framför allt om hans behandling av franska språket: ”Halls handstil är lättläst, tydlig och elegant. Stavningen, särskilt av egennamn lämnar ofta övrigt att önska och ibland, vid användningen av verben, tycks han inte ha en helt korrekt idé om värdet av tempus. Man kan lätt ha överseende med dessa små felaktigheter hos en utlänning som i grunden skrev franska lika bra som flertalet av den tidens fransmän.”

”Maastricht denna (den) 21 april 1792.

Det är äntligen din tur nu, min lilla Luci, och jag har att besvara två av dina brev. Jag går lätt över till det första, det är en konstnär som har berett mig mycken sorg, har fått mig att fälla tårar och jag har (försökt) väl sätta mig in i . . .”

je me tiens à ma fenêtre au premier rayon du soleil
et cela me fait un grand bien, que seroit quand je
pourrai aller à la Campagne? Embrasse bien
tendrement ta Maman tes Soeurs et quand tu verras
Adolphe, dit mille choses à mes Amis. Carezze
bien ton forte piano de ma part et le chevalier
D'Adèle qui j'espere n'est pas de côté, à Dieu!
Chere Petite Ton Pere et son Ami Hall.

... ”Jag håller mig vid mitt fönster vid solens första stråle och det gör mig mycket gott, som vore det som om jag skulle ha kunnat fara ut på landet? Kyss ömt din mamma, dina systrar och Adolphe när du ser honom. Tusen hälsningar till mina vänner. Smek väl ditt forte-piano från mig och Adèles staffli som jag hoppas inte är undanställt.

À Dieu! Min kära lilla

Din Far och din Vän Hall”

Karl Asplund berättar i sin långa och mycket intressanta ”Introduction” till ”P. A. Hall Sa correspondance de famille” (s 9-34) att Sten Westerberg år 1936 förvärvade breven från Capitaine Jacques Janin i Versailles, dotterson till Madame Ditte - den dam som var Frédéric Villots främsta källa när denne skrev den biografi om P A Hall som utgavs år 1867. Breven – liksom Madame Halls räkenskapsbok över Halls verk för åren 1782-1787, med hennes däri ingående ”Réflexions sur le bonheur en ménage, ”Reflektioner över familjelycka” (daterade 1787), är vackert inbundna i två volymer i pergament, i ”in-octavo”, oktavformat Dessa finns på Nationalmuseum i Dossier Hall på Konstnärarkivet.

Halls sista år i Paris

Låt oss återvända till Pierre Adolphe Hall i Paris. Dessa, de sista åren av vad man på franska kallar för ”L’Ancien régime” – ”Den gamla regimen” befinner sig Hall på sin höjdpunkt som framgångsrik konstnär. Madame Halls räkenskapshandlingar med uppgifter om makens produktion och de priser hans verk betingat bestyrker detta. Förteckningen omfattar som ovan nämnts åren 1782-1787. Hall deltar i alla de vart annat år förekommande Salon du Louvre - från 1769 till 1789 – den sistnämnda i augusti månad. I november 1789 skriver konstkritikern och skriftställaren Melchior Grimm (1723-1807) om denna Salon du Louvre i tidskriften Correspondance (vol XV, s 541) bland annat följande: ”De miniatyurer som detta år utställs av M. Hall är färre till antalet men de tycks oss gjorda för att tillfoga ännu (mer) av anseende för denne konstnär. Det är samma fallenhet, samma grace, med en penselföring mera fast och mera fullkomlig.” I den moderna biografien om Pierre Adolphe Hall finns – i Annexe V - ett intressant avsnitt, betitlat ”Kritiken på Salongerna”, (s 166-169). Därifrån har jag hämtat Grimms omdömen om Hall på dennes sista Salon du Louvre. Makarna Hall levde båda efter de doktriner som en av den franska revolutionens ledande filosofer, Jean-Jacques Rousseau, tidigare hade presenterat i verket Émile. Det är sannolikt att åtminstone Pierre Adolf Hall anslöt sig till revolutionens grundläggande idéer. Uppgifter finns också att Hall blev medlem i nationalgardet som hade bildats under markis La Fayette, något som maken dock ogillande. I Konstkatalogen i den enda moderna

biografin om Hall finns en miniatyr i privat ägo, föreställande en grenadjärlöjtnant iklädd nationalgardets fina uniform (färgbild, s 55).

Lite om franska revolutionen under 1789

Må det vara undertecknad tillåtet att här erinra om de viktigaste händelserna under 1789 fram till stormningen av Bastiljen den 14 juli och vidare till början av oktober detta år. Franska revolutionen brukar räknas från den 5 maj 1789 då riksförsamlingen, <<États généraux>>, d v s de tre stånden, adel, präster och ”det tredjeståndet” sammanträdde i Versailles för första gången på 175 år. Mirabeau, främste ledare för det sistnämnda, ivrade för genomgripande sociala reformer, något som adel och präster absolut motsatte sig. Den 17 juni förklarade sig det tredjeståndet vara de enda rätta ombuden för franska folket och konstituerade sig som nationalförsamling. Tre dagar senare avlades den berömda eden i Bollhuset, varigenom församlingens medlemmar förband sig att inte skiljas förrän de skaffat kungariket en författning. Kungen stödde de två privilegierade stånden och försökte på allt sätt hindra den revolutionära utvecklingen, bland annat genom inkallande av regementen till Versailles. En ny faktor inträdde i revolutionen när folkmassan i Paris den 14 juli 1789 stormade Bastiljen med åtföljande massakrer. Den unge Camille Desmoulin spelade en viktig roll och som en symbol för denna nya tid antogs trikolorn som nationalflagga och det ovan nämnda nationalgardet bildades. På landsbygden uppstod en våldsam rörelse i och med att bönderna under plundringar gav fritt upplopp åt generationers hopade vrede mot herremän och adliga privilegier. Påverkad av alla dessa händelser fattade nationalförsamlingen den 4 augusti 1789 beslut innebärande det gamla ståndssamhällets fall och den sociala jämlikhetens upprättande. Samtidigt gjordes beskattningen och rätten till ämbeten lika för alla. Den 26 augusti tillkom som ett komplement den berömda ”Förklaringen om de mänskliga rättigheterna”, <<Déclaration des droits de l’homme>>. Så inträffade den 5-6 oktober 1789 genom folkmassans utvandring till Versailles den dramatiska förändringen att kungafamiljen tvingades flytta in till Paris till Tuilerierna och nationalförsamlingen till ett närbeläget ridhus. (Källa: Bonniers Konversationslexikon, del IV spalt 544-547.)

Återblick till 1784 då Gustav III besöker Paris och makarna Hall

Låt oss gå lite tillbaka i tiden till lugnare och kanske lyckligare år. I juni 1784 kommer Gustav III på återfärden från sin italienska resa till Paris där han tillbringar en dryg månad. Madame Régine de Plinval de Guillebon skriver i sin biografi om Hall (s 17) att Gustav III enligt familjetraditionen skulle ha besökt makarna Hall i deras vackra hem vid Place des Victoires för att från fönstren där kunna följa dåtidens vackraste religiösa procession i Paris - <<La Fête -Dieu de l’église des Petits-Pères>>. Den lille Adolphe, fyra år gammal, skulle då till Madame Halls förskräckelse ha lutat sig ut genom fönstret. ”Lugna Er, Madame”, sade kungen som tagit Adolphe i sin famn. Det görs också gällande att kungen skulle ha bett Hall att återvända till Sverige och ta hand om muséerna. Något som i senare dagar av svårigheter skulle visa sig bli en besvikelse för Hall.

Lite om Hall och baron E M Staël von Holstein

1783 hade Gustav III inför sin utrikes resa kallat hem sin ambassadör vid hovet i Versailles sedan många år, greve Creutz. Till dennes efterträdare till ambassadör utsåg han i stället baron Erik Magnus Staël von Holstein, en person som Hall umgicks lite med och gärna tog emot i sitt hem. Hall lärde sannolikt känna denne, då han cirka 1783 målade baronens porträtt i miniatyr på elfenben, iklädd ambassadörsuniform. (Jfr Konstkatalogen i den moderna biografin om Hall, Cr 52, NMB 638 (s 112). Där finns också bild av en senare miniatyr av samme person, Cr 91, NMB 651 (s 117). Uppgift

saknas dock när denna kan ha målats. Baron Staël von Holstein (1749-1802) förde i Paris ett grand seigneur – herremans - liv och 1786 gjorde han ett lysande gifte med dottern till finansministern Necker, Madame Germaine de Staël.

Halls kundkrets börjar minska

Redan vid Salon du Louvre i augusti 1789 konstaterar som ovan nämnts kritikern Grimm att antalet verk av Hall är färre än vanligt. Allt eftersom revolutionen utvecklas märker Hall att hans kungliga och högadliga kundkrets försvinner från Paris som emigranter till Belgien. De som stannar kvar har annat att tänka på än att beställa verk av miniatyrens mästare. En del av dem blir allt eftersom offer för doktor Guillotins uppfinning.

I början av januari 1791 ökade antalet emigranter. Det var i detta sammanhang som baron Staël von Holstein livligt uppmanade sin vän Hall att bege sig till Aix-la-Chapelle (Aachen) dit Gustave III sades vara i antågande under förevändning av en nödvändig hälsokur. Greve Axel von Fersen, svenske kungens specielle förtrogne vid franska hovet torde under första halvåret 1791 ha varit fullt upptagen med planeringen av kungafamiliens (misslyckade) flykt till Varenne i juni. Märkligt nog återfinns i Madame de Plinval de Guillebons biografi i Catalogue raisonné, Cr 92, ett miniatyrporträtt föreställande Axel von Fersen, signerat Hall och enligt en anteckning målat 1791. Verket, i privat ägo, oval, 36 x 29 mm, är målat på locket till en dosa i svart sköldpadd (s 117).

Pierre Adolphe följer efter sina kunder

Det var i maj 1791 som Hall lämnade Paris i maj 1791 – i förhoppning om att återfinna en del av sina emigrerade kunder - och begav sig norrut mot Bryssel. Resan charmade Hall. Naturen var nu som vackrast och vid varje uppehåll fann konstläraren Hall tid att besöka stadens kyrkor och njuta av verk av bland annat sin så kära Rubens. I det första brevet (No 34 i Asplunds ovan omtalade brevbok) från Hall hem till familjen i Paris befinner han sig i Peronne - ”Denna fredag kl 11 efter middagen är vi 24 personer vid bordet eftersom två diligenser har mötts här. Om sex timmar skall vi anlända till Cambrai” (vilket ligger inte särskilt långt från belgiska gränsen). Så följer två brev till döttrarna, till Adèle (No 35, Bryssel den 23 maj) och till Lucie (No 36, Spa den 4 juni 1791) – med en fascinerande läsning om alla faderns upplevelser i olika kyrkor. I Capucinerkyrkan i Bryssel beundrade han Rubens verk ”Jesu nedstigande från korset” allt under att han fick njuta av musik och sång från en pågående mässa. Följande morgon gick han ensam klockan 4 åter dit för att i ro under två timmar få njuta av detta sublimes verk. I det kosmopolitiska Spa, med Europas äldsta kasino, dit Hall därefter begav sig hoppades han att få beställningar från de många förmögna franska emigranter som hade samlats där.

Gustav III till Aix - la- Chapelle

Omkring den 10 juni 1791 spreds i Spa ryktet att svenske kungen var i Aix-la-Chapelle. Ett av Halls huvudmål för resan var ju att försöka få träffa Gustav III i förhoppning om att få denne att på något sätt infria sitt tidigare löfte om möjlighet för Hall att kunna försörja sig och familjen i Sverige.. Han hyrde en häst och begav sig genast dit. Dock endast för att till sin besvikelse finna att kungen ännu inte hade kommit. Han träffade endast general Taube som var på plats för att förbereda för dennes ankomst. Hall återkom till Aix-la-Chapelle den 12 juli och engagerades genast med att måla ett porträtt av prinsessan Louise av Preussen. Kungen, alltför upptagen av sina militära planer för att försöka rädda den franska kungafamiljen, hade dock aldrig tid att ta emot Hall.

Penningsändning hem till Madame Hall i Paris

Återkommen till Spa i slutet av juli 1791 kunde Hall med största tillfredsställelse konstatera att han kunde sända sin hustru en summa om inte mindre än 1236 livres. Uppskattningsvis motsvarade denna summa en tiondels årsinkomst för Hall.

Halls fortsatta tid i främmande land

Efter misslyckandet i Aix-la-Chapelle hade Hall planer på att bege sig till England för att där försörja sig främst som emaljmalare. Det bör här framhållas att Hall också var en skicklig emaljmalare, enligt källorna överlägsen de flesta av sina samtida. Det är dock endast ett fåtal av Halls verk i denna svåra teknik som finns bevarade. På Musée du Louvre finns hans första verk i emalj, signerat med texten (översatt) ”första försöket i emalj av Hall suédois 1771”. Under tiden i Paris fick han en brännugn uppkallad efter sig på porslinsfabriken i Sèvres. Nationalmuseum har fyra verk i emalj av Hall. På Borås Konstmuseum finns dock inget i denna teknik. Av planerna att bege sig till England blev dock intet. Under tiden i Spa målade han flera akvareller med landskapsmotiv, en av dessa är signerad Spa 1791. Den förvärvades till Nationalmuseum år 1982. Efter fem månader i Spa begav Hall sig till Liège i november 1791 där han arbetade mycket. Saknaden av familjen tyngde honom förvisso men hans första tio månader i exil motsvarade dock i huvudsak vad han hade väntat sig, bortsett från fiaskot med att inte få träffa den svenske kungen. Han försörjde sig hyggligt och fascinerades av det vackra landet.

Dystra sista månader

Så helt annorlunda det skulle bli för Hall år 1792 och de första månaderna av 1793. Det var i slutet av februari 1792 då Hall befann sig i den kejserliga staden Maastricht som han insjuknade. Sängbunden där kunde han inte längre arbeta. I de ovan återgivna utdragen ur brevet hem till dottern Lucie den 21 april 1792 belyses Halls situation. I april 1792 mördas Gustav III vid en maskeradbal på operan i Stockholm men om denna händelse kan man inte återfinna någon kommentar i Halls brev hem till familjen i Paris. Trots sin sjukdom och dess konsekvenser kunde Hall dock i juni 1792 glädja sig åt äldsta dotterns Adèles giftermål med den unge kunglige pamflettskrivaren François Suleau. Hall hade målat dennes porträtt i olja 1789. Detta finns återgivet i Madame de Plinvals biografi, Konstkatalogen, Cr 206, s 135, färgbild s 92. Det var dock för Hall en glädje blandad med smärta eftersom han inte kunde delta vid dotterns bröllop och föra henne till altaret. Adèle var omyndig och fadern måste därför sända hem sitt notariatsverifierade bemyndigande till äktenskapet.

Äldsta dottern Adèle blir änka

På kvällen den 10 augusti 1792 – Adèle var då redan gravid och befann sig hos vänner utanför Paris – inträffade följande fruktansvärda händelse. Maken, François Suleau, begav sig, trots varningar av en granne, ut iklädd nationalgardets uniform. Under sin promenad i Tuileriträdgården överraskades han av parispopulasen, ledd av en av dess värsta megäror. Suleau överfölls, massakrerades till döds och populasen tågade därefter i väg med hans avhuggna huvud på en pik. Det finns endast fragment kvar av det brev som Hall skrev till dottern Adèle någon gång en kort tid efter att han hade nåtts av denna fruktansvärda nyhet. Detta är hjärtskärande och Hall önskar att han åtminstone ”kunde få lyfta av en del av din smärta, ditt lidande, men ack!” (No 65.)

Hall under god vård av doktor de Housse

Den 10 september 1792 skriver Hall till hustrun Adélaïde från Liège och lugnar henne med att han nu har kommit under vård av en skicklig läkare där, doktor de Housse, Jean François. Ett miniatyrporträtt av Hall av dennes läkare, målat 1792, finns på Göteborgs Konstmuseum (inv GKM M 92).

Åter till Frankrike och revolutionens dramatiska förlopp

I april 1792 hade Frankrike förklarat krig mot Österrike och dess allierade Ungern och Preussen. Den 10 augusti 1792 stormade folkmassan slottet Tuilerierna i Paris. Kungen flydde till nationalförsamlingen som omedelbart beslöt om dennes avsättning. Den 20 september – vid Valmy, endast några dagsmarscher öster om Paris – vann de revolutionära trupperna ett slag mot den preussiske hertig Karl. Den 21 september 1792 infördes Republiken Frankrike genom beslut i nationalkonventet. En fransk revolutionär armé under befäl av general Dumouriez erövrade Belgien efter en oväntad framgång vid Jemmapes den 4 november 1792 och i december samma år – då emigranterna befann sig under flykt – upprättade denne general sitt högkvarter i Liège. Hall hade tack var god vård av doktor de Housse hyggligt återvunnit sin hälsa. I denna prekära situation med hans kundkrets flyende från staden, begav han sig ut till Dumouriez' högkvarter i en måhända fåfång förhoppning om att få porträtt att måla. Han målade dock två – tre timmar per dag, styrkt över att ha återfunnit sin talang, berättade han i ett brev till hustrun den 11 december 1792 (No 74.) Denna höst fann Madame Hall situationen inne i Paris så hotande att hon med barnen flydde till Saint-Cloud, där de installerade sig i en lägenhet på No 5, la Grand'rue de Saint-Cloud. Nationalkonventet öppnade en formlig process mot kungen och avkunnade med en rösts övervikt dödsstraff för denne, vilket verkställdes den 21 januari 1793. Man kan kanske säga att det var detta som inledde den fruktansvärda period som kallas <<La Terreur>> - ”Skräcken” - vilken pågick till i juli 1794.

Halls sista brev hem till sina älskade, nära och kära

Den 14 och den 19 januari 1793 skrev Hall två kärleksfulle och omtänksamma brev från Liège till Adolphine, den yngsta dottern, respektive till Lucie (No 75-76). Den 6 mars 1793 födde Adèle i lägenheten i Saint-Cloud sin son Elisée Suleau. Den 13 mars 1793 skrev Hall ett särdeles känslofullt och rörande brev till Madame Hall. ”Gud! Aldrig tidigare har ett litet brev bringat mig en sådan tröst! Jag kysser brevet och jag sätter mig att gråta. <<Être suprême>> ”Oh Gud den Högste”, jag tackar dig för att lyckligt ha förlöst min dotter, min Adèle med en gosse. Var välkommen min stackars lille”. . . . (No 77). Fylld av ömma känslor växlande med oro och bekymmer för modern Adèle och hennes nyfödda barn, för hustrun och de andra två dötterna och för sonen skrev Hall ytterligare fem brev. Det sista brevet är till dottern Lucie och det är daterat Liège den 13 april 1793. Dessa brev är alla en synnerligen känslösam och rörande läsning (No 78-82).

Hall dör den 15 maj 1793

Peter Adolf Hall drabbades så av en <<attaque de paralysie>> - vi skulle väl säga en stroke. Tre dagar senare, **mitt på dagen den 15 maj 1793 somnade han lugnt in.** Peter Adolf Hall var vid sin bortgång 54 år, redan en gammal man, märkt av bekymmer och oro för familjen, ofta sjuk och utan pengar.

Var ligger Peter Adolf Hall begravd?

Madame Régine de Plinval de Guillebon har berättat för mig att hon trots synnerligen noggranna och energiska efterforskningar på ort och ställe i Liège inte har kunnat få

fram var Pierre Adolphe Hall ligger begravd. Madame de Plinval uttalade i detta sammanhang till mig en förhoppning om att denne store konstnär och människa inte skulle ha mött samma dystra öde som sin samtida Wolfgang Amadeus Mozart – att bli begravd i en <<fosse commune>> - en gemensamhetsgrav.

Halls kvarlåtenskap

I Annexe II i Madame de Plinvals biografi om Hall återges (s 154-155) dels det brev som Dr de Housse skrev till Madame Hall den 26 maj 1793, dels ett Inventarium över Halls efterlämnade personliga effekter, upprättat den 1 juni 1793. Båda dessa handlingar finns på Nationalmuseum i dossier Hall.

En liten sammanfattning

Peter Adolf Hall var - som ovan visats genom citat från samtida framstående kritiker såsom Diderot och Grimm - en stor och mångsidig konstnär och miniatyrmåleriets obestridde mästare. Under de många åren i Paris från 1766, där Hall deltog i alla de tio Salon du Louvre från 1769 till 1789, berömde Halls kritiker honom för den skicklighet och bredd som han ständigt visade som miniatyrist. Hall var en stor beundrare av mästare som Rubens, Watteau och Van Dyck. Speciellt de två sistnämnda var hans stora förebilder. Diderot betecknade ju också Hall som ”miniatyrmåleriets van Dyck”

Peter Adolf Hall var – skriver Oscar Levertin - en solig konstnärnatur och skicklig målare. Denne framhåller särskilt den skicklighet som Hall ådagalade vid målandet av det förnäma självporträttet på Nationalmuseum och porträtten av sina nära vänner som Sergel. Denne bedömare pekar också på att Hall bevarar friskheten i sitt målade genom att aldrig begränsa sig inom sin lilla genre. Hela sitt liv igenom målade han stora porträtt i olja och i pastell.

I förordet till den moderna biografien av Madame de Plinval de Guillebon citeras Leo R Schidlof, den stora specialisten på miniatyrmåleri. Denne ser i Hall en föregångare till impressionismen.

En annan bedömare av Hall, författaren Carl Magnus Carlander, beskriver i sin skrift 1897, Hall som en tilltalande personlighet, kontemplativ, drömmande, känslig och opraktisk. Kanske finner vi här en antydning till förklaring hur Hall, till hustruns förtvivlan och trots väntande kunder, kunde ge sig ut i naturen eller gå och besöka vänner.

Trots påfrestningar höll dock äktenskapet mellan makarna Hall livet ut. Hall var alltid en kärleksfull och omtänksam far för sina fyra barn. För de många vännerna inom konstens och musikens värld var Hall en person fylld av empati och omtanke.

Låt oss dock avslutningsvis konstatera att Hall visade fel och brister som de flesta av oss människor.

* * *

Litteraturförteckning

Otryckta källor

Handskriftsavdelningen, Uppsala universitetsbibliotek, S-L Gahm-Perssons samlingar: Den Stora Svenska Konstnären och Kongl Franska Målaren Herr Peter Adolf Halls Lefverne, af honom sielf egenhändigt författat Paris år 1783 (X 219).

Utdrag ur recensioner av Halls verk, utställda på Parissalongerna, ur *Mercure de France*, *L'Avantcourer* m.fl. från åren 1769 och senare. Dito utdrag ur *Almänna Tidningarna* rörande Halls verksamhet i Paris (X 211).

Tryckta källor

Villot, F. Hall, Célèbre miniaturiste du XVIIIe siècle. Sa vie, ses oeuvres, sa correspondance. Paris, 1867, tryckt i 130 exemplar. (Anm. Vad beträffar skildringen av Halls svenska ursprung är denna skrift inte helt tillförlitlig.)

Biografiskt LEXIKON öfver namnkunnige svenske män, Sjette Bandet, F. & G. Beijers Förlag, Stockholm, 1876. (Om Hall, Peter Adolf s 32-34. och om den yngre brodern Hall, Birger Martin s 34-35.)

Carlander, C.M. Miniatyr målare i Sverige, G. & E. Gernandts Förlag, Stockholm, 1897.

Levertin, O. Niclas Lafrensen d.y. och Förbindelserna mellan svensk och fransk målarkonst på 1700-talet. Konsthistorisk studie. Iduns Tryckeri, Stockholm, (obs! utgåvan från) 1899. (Anm. Detta är den första studien på svenska om Peter Adolf Hall.)

Vauthier, G. La Famille du Miniaturiste Hall, souvenirs d'une aïeule, Versailles 1922. (En liten skrift på 17 sidor, vilken bygger på dottern Adolphines minnen, nedtecknade, då hon i många år bodde hos sin systerdotter Lucie Garnier, gift Ditte.)

Asplund, K. P.A. Hall och hans familjekrets, Svenska Dagbladet, Stockholm 31 maj 1933.

Asplund, K. Miniatyrrens mästare och hans döttrar, Svenska Dagbladet, Stockholm 2 juni 1933.

Asplund, K. Peter Adolf Hall, en biografisk skiss, Nationalmuseums årsbok, Stockholm, 1938.

Håkansson, G. Boråsbor under sexton- och sjuttonhundratalet jämte karta över Borås 1728 (lantmätare E. Datans karta), De sju häradenas kulturhistoriska förening, Borås, 1943.

Asplund, K. Peter Adolf Hall i Fem stora gustavianer, redaktör S. Strömbom, Nationalmuseums årsbok, Stockholm, 1944.

Sjöblom, A. Synpunkter på Peter Adolf Halls teknik, i Fem stora gustavianer, Nationalmuseums årsbok, Stockholm, 1944.

Lundberg, G.W. Den svenska utställningen i Versailles slott (15 juni- 31 juli 1945), *Konsthistorisk Tidskrift*, årgång XVI, mars 1947, underrubrik Nya fynd och bidrag till 1700-talets svenska konsthistoria. Artikelförfattaren var grundare till Tessininstitutet i Paris och dess förste direktör. En då utställd miniatyr, signerad *hall*, tillhörde Sveriges generalkonsul Raoul Nordling. Detta verk finns nu i Hallrummet på Borås Konstmuseum, förvärvat 1976, inv 19.)

Lundberg, G W La Suède et Paris. Exposition organisée au Musée Carnavalet en 1947. Artikel i specialnummer på franska i *Konsthistorisk Tidskrift*, årgång XVII, oktober 1948. Vid båda utställningarna – på slottet i Versailles 1945 och i Musée Carnavalet 1947 utställdes ett antal

verk av Pierre Adolphe Hall.

Forsell, N. Borås stads historia, del II, Borås, 1953.

Asplund, K. redaktör P.A. Hall Sa correspondance de famille, Nationalmuseum skrift nr 2, Stockholm, 1955. (Anm. Helt på franska.)

Bjurström, P. artikel om P.A. Hall i Svenskt konstnärslexikon, del III, Allhems Förlag, Malmö, 1957.

Tingvall, S. Peter Adolf Hall – om Borås störste son, i De sju häradernas årsbok, Borås, 1960.

Cavalli-Björkman, G. Svenskt Miniaturmåleri, Rabén & Sjögren, Stockholm, 1981.

Lofgren, J.Z. The miniatures of Peter Adolf Hall, doktorsavhandling vid University of Oregon 1979, Ann Arbor, Michigan, 1981.

Hagsgård, K. P.A.Hall Peintre du Roi 1739-1793, katalog över utställda verk i Hallrummet, med fem färgfoton, Borås Konstmuseum, Borås, 1989.

Pierrette, J.-R. Inventaire des miniatures sur ivoire conservées au cabinet des dessins Musée du Louvre et Musée d'Orsay, Département des Arts Graphiques, Musée du Louvre, 1994 (s 166-182), Inventarieförteckning No 276-321 över miniaturer på elfenben, målade av Pierre Adolphe Hall, Borås 1739-Liège 1793, (No 276 föreställer Alexander Roslin), 45 av dessa totalt 46 miniaturer är avbildade i svartvitt (Allt enligt fotokopior, erhållna från Madame R de Plinval de Guillebon 13/6 2003.)

Plinval de Guillebon, R. Pierre Adolphe Hall 1739-1793, Miniaturiste suédois, Peintre du Roi et des Enfants de France, Léonce Laget, Paris, 2000.

(Detta bokverk – rikt illustrerat i svartvitt och i färg – är den enda moderna biografien om P A Hall. Det är numera utgången från förlaget. Aldrig översatt till svenska. Exemplar av bokverket finns på Kungl. Biblioteket och på Konstbiblioteket, Nationalmuseum, på Borås Konstmuseum samt i Västgötarummet på Borås Stadsbibliotek – ej hemlån.)

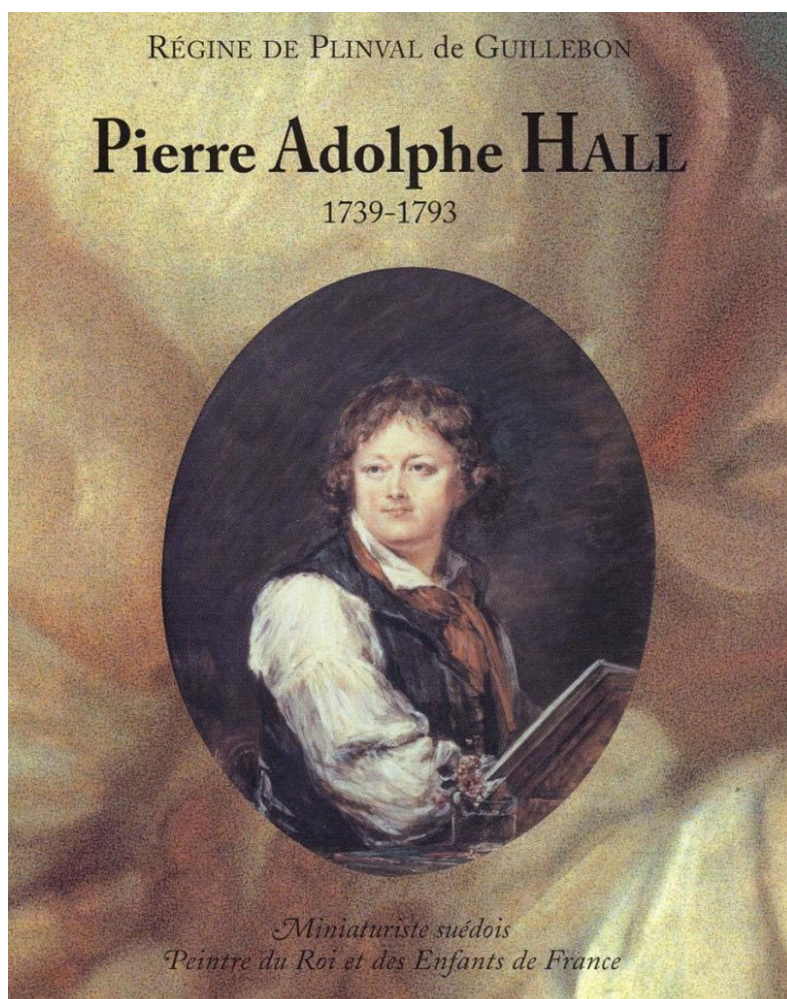
Olausson, M. och Sjöholm, J. Illustrerad katalog över svenska och övriga nordiska miniaturer, två band, Nationalmuseum, Stockholm, 2001. (Anm. Del I, s 233-256, upptar de 52 verk av P A Hall, alla med bild i svartvitt, som finns i Nationalmuseums ägo. Därutöver finns uppgifter om fyra verk, betecknade ”Hall, Peter Adolf, Hans art”.)

Plinval de Guillebon, R. Adèle Hall, la singulière destinée d'une parisienne 1772-1844, Bulletin de la Société de l'histoire de Paris et de l'Île de France, Paris, 2001. (Anm. Utdrag ur denna artikel om Halls äldsta dotter Adèle finns sammanställt och översatt till svenska av Sven Collin, ingående i Borås Konstmuseums hemsida, artikeln om Peter Adolf Hall (pdf).)

Holkers, M. Den svenska målarkonstens historia, Albert Bonniers Förlag, Stockholm, 2001.

Andersson Palm, L. Borås stads historia, del I, artikel om P A Hall, s 173-178, Historiska Media, Lund, 2005.

Comte de Creutz. La Suède & les Lumières. Lettres de France d'un Ambassadeur à son Roi (1773-1783) correspondance établie, présentée et annotée par Marianne Molander Beyer, Michel de Maule, Paris 2005 och omtryckt 2012. I Introduktionen, i kapitlet "Ambassadörens gästfrihet" s XXVIII och s. XXXI - XXXII.

Främre bokomslaget till den moderna biografien om Peter Adolf Hall. Denna utkom i Paris hösten 2000 på förlaget Léonce Laget, tryckt i 600 exemplar, rikt illustrerad i svartvitt och i färg. Författaren som är ättling till Peter Adolfs äldsta dotter, konstnärinnan Adèle, heter Régine de Plinval de Guillebon. Bokverket heter Pierre Adolphe Hall. 1739-1793 Miniaturiste suédois. Peintre du Roi et des Enfants de France. Boken har aldrig översatts till svenska.

Bilden är av mästerverket, Peter Adolf Halls självporträtt – ”Vid staffliet med tre rosor”, Nationalmuseum, inv NMB 628, oval 143 x 112 mm

© Sven Collin, Töllsjö, augusti 2012.